

Krzysztof Kosecki¹

O FORMACH UCIELEŚNIENIA ZNACZEŃ W METAFORZE I METONIMII POJĘCIOWEJ

1. Językoznawstwo kognitywne

Jednym z podstawowych założeń językoznawstwa kognitywnego jest istnienie związku pomiędzy językiem a ludzkim systemem pojęciowym. Język jest traktowany jako odbicie tego systemu (Lakoff i Johnson 1988 [1980], 1999).

Wspomniany kierunek językoznawczy w bardzo wyraźny sposób podkreśla rolę ciała ludzkiego w tworzeniu pojęć, którymi posługujemy się w codziennej komunikacji (Johnson 1987). Ta rola znajduje odzwierciedlenie w licznych wyrażeniach językowych, odnoszących się do różnych dziedzin życia, przy czym najczęściej akcentuje się, że są to wyrażenia metaforyczne (Lakoff i Johnson 1999; Kövecses 2005).

2. Aspekty ciała ludzkiego

Aspekty ciała ludzkiego to kilka różnych elementów. Najbardziej reprezentatywne wśród nich są trzy: części i organy ciała jego funkcje fizjologiczne lub behawiorystyczne, a także zmysły.

---

¹ Prof. dr hab. Krzysztof Kosecki, Head of Department of Theory of Language and Methodology of Linguistics, University of Łódź, Kościuszki 65, 90-514 Łódź, Poland; e-mail: kosecki@uni.lodz.pl

Równie ważnym elementem są przedjęzykowe schematy wyobrażeniowe Johnsona (1987). Najczęściej związane są one z takimi aspektami ciała, jak orientacja i poruszanie się w przestrzeni. Schematy te są jednak częstym tematem analiz lingwistycznych (Lakoff i Johnson 1999) i dlatego nie zostaną tu szczególnie potraktowane.

Pierwsza część artykułu omawia rolę ciała ludzkiego w tworzeniu pojęć metaforycznych. Część druga to analiza ucieleśnienia wyrażen opartych na metonimii.

3. Metafora pojęciowa

Metafora pojęciowa jest mechanizmem myślowym, na który składa się współzależność dwóch domen – źródłowej i docelowej (Lakoff i Johnson 1988 [1980]: 68). Pojęcie docelowe jest zazwyczaj abstrakcyjne, zaś źródłowe ma charakter konkretny, wynikający bezpośrednio z ludzkiego doświadczenia. Przykładem może być metafora MIŁOŚĆ TO PODRÓŻ, która przejawia się w następujących wyrażeniach:

- (1) Niech każde z nas idzie *swoją drogą*
- (2) Wydaje się, że ten związek *zmierza donikąd*
- (3) Ten związek utknął w *ślepym zaułku*
- (4) Nasze małżeństwo *ugrzęzło na mieliźnie*
- (5) Wszystkiego najlepszego na nowej *drodze życia*.

Podstawę doświadczeniową stanowi tu fakt, że osiągnięcie licznych celów w środowisku człowieka wymaga przemieszczania się do określonych punktów przestrzeni, np. aby zaspokoić pragnienie należy udać się do kuchni i wyciągnąć napój z lodówki (Lakoff i Johnson 1999: 52-53). Podobne zachowania są powtarzalne, a pojawiają się na bardzo wczesnym etapie rozwoju poznawczego człowieka.

3.1. Przedjęzykowe schematy wyobrażeniowe

W powyżej opisany sposób powstaje przedjęzykowy schemat wyobrażeniowy *ścieżki* (ang. *path schema*), który, na różnych poziomach uszczegółowienia, ulega nałożeniu na pojęcia bardziej abstrakcyjne. Do takich zalicza się,

między innymi, związki uczuciowe między ludźmi, które zazwyczaj wiążą się z osiąganiem różnych celów życiowych. Ponieważ ten i inne podobne schematy umożliwiają orientację w środowisku zewnętrznym, a więc w przestrzeni, i związane są z czynnościami ruchowymi i manipulacyjnymi za pomocą ciała, stanowią bardzo ważny aspekt ucieleśnienia pojęć.

Alexander (1977, 1979: 181), który jest architektem, a nie językoznawcą czy filozofem, twierdzi, że istnieją aż 253 takie schematy lub „wzory”. Choć nie wszystkie one mają charakter wyobrażeniowy, to jednak nadają kształt naszemu codziennemu doświadczeniu (Johnson 1987: 126; Kalisz 2001: 124-125). Liczne wyrażenia metaforyczne mają strukturę, która stanowi ich odzwierciedlenie (Lakoff i Johnson 1988 [1980], 1999).

Oprócz schematów wyobrażeniowych, istnieją jednak także inne formy, w jakich pojęcia oparte na metaforze odzwierciedlają rolę ciała ludzkiego. Poniższy paragraf wszystkie je omawia.

4. Ucieleśnienie pojęć metaforycznych – inne formy

4.1. Części i organy ciała

Najbardziej być może oczywistą formą ucieleśnienia pojęć metaforycznych jest obecność nazw części i organów ludzkiego ciała w ich domenach źródłowych. Jednocześnie wiele z tych wyrażeń odznacza się dużym stopniem konwencjonalizacji, co wynika ze znacznej częstotliwości ich użycia (Ungerer i Schmid 1996: 116-117). Przykładami mogą być następujące wyrażenia, w których mapa ludzkiego ciała rozwija się w kierunku z dołu ku górze:

- (6) *noga stołu*
- (7) *podnóże góry*
- (8) *grzbiet góry*
- (9) *Samolot leciał na plecach*
- (10) *szyjka butelki*
- (11) *głowa państwa*
- (12) *wezgłowie łóżka*
- (13) *nagłówki gazet*
- (14) *głowica magnetofonowa*
- (15) *oczko igły*
- (16) *oko cyklonu*
- (17) *ucho dzbanka.*

Wszystkie wymienione wyrażenia opierają się na metaforze, którą można ogólnie sformułować jako PRZEDMIOT/ZJAWISKO TO CZŁOWIEK – są one więc dobrymi przykładami personifikacji. Topologia ludzkiego ciała jest tak częstą podstawą ich tworzenia dlatego, że doświadczamy swych ciał w sposób najbardziej bezpośredni i permanentny. Stąd tendencja do definiowania innych pojęć, niekoniecznie abstrakcyjnych, przez odniesienie do nich.

4.2. Efekty fizjologiczne

Nie mniej ważna jest rola procesów fizjologicznych w kształtowaniu pojęć. Kövecses (2005: 18) analizuje przykład człowieka, który intensywnie pracuje fizycznie lub energicznie wykonuje ćwiczenia. Po jakimś czasie pojawia się odczucie ciepła. Intensywność działania automatycznie powoduje wzrost ciepłoty ciała – jest to stała wzajemna zależność pomiędzy wspomnianymi procesami, która wynika bezpośrednio z fizycznej i biologicznej natury ludzkiego ciała. Zależność ta z czasem staje się podstawą metafory, którą można sformułować jako INTENSYWNOŚĆ PROCESU TO CIEPŁO/BRAK INTENSYWNOŚCI PROCESU TO ZIMNO. Stanowi ona podstawę tak różnych pojęć, jak argumentowanie, wyrażanie emocji, działanie czy konflikty. Przykładami jej użycia są następujące wyrażenia:

- (18) Rośnie *temperatura* sporu
- (19) Dostali *gorące* oklaski
- (20) Książka spotkała się z *chłodnym* przyjęciem
- (21) Szybko *ochłodzili/ostudzili* jego *zapał* do działania
- (22) *Zimna* wojna już dawno minęła.

Ponieważ korelacja intensywności i ciepłoty ma swoje źródło na poziomie ciała, wspomniana metafora ma ucieleśniony charakter.

4.3. Zmysły

Przykładami ucieleśnionych pojęć metaforycznych, które odzwierciedlają rolę zmysłów, są ROZUMIENIE/POSIADANIE WIEDZY TO WIDZENIE (Lakoff i Johnson 1988 [1980]: 73) i ZŁE TO ŚMIERDZĄCE (Lakoff i Johnson 1999: 50). Ilustrację pierwszego z nich stanowią następujące wyrażenia:

- (23) *Widzę*, co masz na myśli

- (24) To *wygląda* inaczej z mojego punktu widzenia
- (25) Teraz mam kompletny *obraz* tego problemu
- (26) Ta myśl jest całkiem *przejrzysta*
- (27) Argument jest zupełnie *jasny*
- (28) Czy mógłbyś *wyjaśnić* swoje uwagi
- (29) Jego argumentacja była *mętna*.

Istnieje tu korelacja pomiędzy wiedzą a percepcją wzrokową, która towarzyszy ludziom niemal od urodzenia – zmysł wzroku jest dla człowieka podstawowym źródłem informacji o świecie zewnętrznym. Metafora pojawia się, gdy domena percepcji wzrokowej odnosi się do przypadków posiadania wiedzy, którym nie towarzyszy rzeczywiste posługiwanie się tym zmysłem (Lakoff i Johnson 1999: 48).

Drugą z metafor ilustrują następujące wyrażenia, z których dwa ostatnie pochodzą ze słownika Zgótkowej (2002: 258):

- (30) Ta sprawa *śmierdzi*
- (31) Marek narobił sobie *smrodu* w pracy
- (32) Coś *nieładnie* mi to *pachnie*
- (33) Mówiłem ci, że w końcu zrobi się *smród* wokół tego przetargu
- (34) *Smród* już jest, zapobiec temu już się nie da.

W tym przypadku istnieje korelacja pomiędzy ewaluacją zjawisk a negatywnym bodźcem węchowym (Lakoff i Johnson 1999: 50-51).

Obydwie wspomniane korelacje powstają na wczesnym etapie rozwoju poznawczego i językowego człowieka. Johnson (1997) twierdzi, że domeny, takie jak ROZUMIENIE/POSIADANIE WIEDZY i WIDZENIE, na początku nie są postrzegane jako odrębne. Jest tak dlatego, że znaczna część ludzkiej wiedzy dostępna jest dzięki zmysłowi wzroku. Innymi słowy, ma tu miejsce proces, który można określić jako „spłaszczenie” wspomnianych domen (ang. *conflation*). Na tej podstawie, w późniejszym okresie następuje rozróżnienie domen i pojawiają się wyrażenia metaforyczne, takie jak w przykładzie (23) i następnych. W ten sposób powstają liczne metafory, które Grady (1997) określa jako prymarne (ang. *primary metaphors*), a w których abstrakcyjne pojęcia odzwierciedlają sensoryczne i motoryczne doświadczenia człowieka (Lakoff i Johnson 1999: 48-57).

5. Metonimia pojęciowa

Ucieleśnienie znaczeń w języku to jednak nie tylko metafory pojęciowe. W literaturze kognitywnej nie mówi się dużo o ucieleśnieniu wyrażeń opartych na metonimii. Mechanizm ten występuje jednak w języku co najmniej tak często, jak metafora (Langacker 1993, Radden i Kövecses 1999).

Metonimię pojęciową można najprościej i najogólniej zdefiniować jako relację: CZĘŚĆ ZA CAŁOŚĆ lub CAŁOŚĆ ZA CZĘŚĆ. Tak jak w przypadku metafory, istnieją tutaj dwie domeny – źródłowa i docelowa; w odróżnieniu od metafory, nie są to dwa różne pojęcia, ale raczej dwa aspekty tego samego pojęcia. Ilustrują to poniższe przykłady wyrażeń (Radden i Kövecses 1999: 21, 33, 31):

- (35) Wreszcie zdecydowali się *stanąć przed ołtarzem*
- (36) Jan wybiera się do *Ameryki*.

W pierwszym przypadku, „staniecie przed ołtarzem” oznacza zawarcie związku małżeńskiego – metonimia ma tu formę CZĘŚĆ ZA CAŁOŚĆ lub, mówiąc dokładniej, ETAP ZA WYDARZENIE, KTÓREGO JEST CZĘŚCIĄ. W drugim przypadku, mówiąc „Ameryka” mamy na myśli Stany Zjednoczone, które są tylko częścią kontynentu północnoamerykańskiego – metonimia ma tu więc postać CAŁOŚĆ ZA CZĘŚĆ lub KONTYNET ZA KRAJ. Każde z tych wyrażeń stanowi domenę źródłową metonimii i dlatego pełni funkcję jej nośnika (ang. *vehicle*).

6. Ucieleśnienie pojęć metonimicznych

Ucieleśnienie metonimii widoczne jest w części będącej jej nośnikiem. Formy tego zjawiska zostaną przedstawione w sposób równoległy do analizy ucieleśnienia pojęć metaforycznych.

6.1. Części i organy ciała

Na początek, wyrażenia, w których części i organy ludzkiego ciała, znowu w kierunku z dołu ku górze, odnoszą się do różnych pojęć, które nie są określane w sposób bezpośredni, choć często nie są pojęciami abstrakcyjnymi lub nawet

trudnymi do zdefiniowania. Ilustrują to liczne przykłady, z których dwa pierwsze znajdują się w słowniku Zgólkowej (1999: 314):

- (37) mieć charakter w *nogach* ('umieć szybko biegać, uciekać')
- (38) Cały jego rozum w *nogach* ('jest szybki; dobrze gra w piłkę')
- (39) położyć na czymś *rękę* ('uzyskać kontrolę nad czymś')
- (40) Zawsze korzystał z cudzych *rąk* ('z pracy/wykonywania czynności')
- (41) On ma stolarkę w *palcach* ('posiada zdolności stolarskie')
- (42) stracić *głowę* ('nie panować nad sytuacją')
- (43) łamać sobie *głowę* ('umysł')
- (44) mieć *głowę* nie od parady ('być inteligentnym')
- (45) Rusz wreszcie *głową!* ('Pomyśl!')
- (46) On to ma *mózg* ('intelekt')
- (47) Marek to *mózgowiec* ('jest ukierunkowany intelektualnie')
- (48) stracić/zachować *twarz* ('stracić/zachować godność')
- (49) trzymać *język* za zębami ('nic nie mówić')
- (50) Szybko wzięli ją na *języki* ('zaczęli plotkować')
- (51) łamać sobie *język* ('wymawiać z trudnościami').

W przytoczonych przykładach, metonimię można ogólnie² sformułować jako CZEŚĆ CIAŁA ZA UMIEJĘTNOŚĆ/ZACHOWANIE/STAN/CECHĘ. Umożliwia ona konceptualizację takich umiejętności lub zachowań, jak „bieganie”, „gra w piłkę”, „wykonywanie czynności” czy „mówienie”. Są one znacznie bardziej wyraziste niż takie stany, zachowania lub cechy, jak „kontrola”, „panowanie nad sytuacją”, „intelekt” czy „godność”, do których odnoszą się pozostałe wyrażenia. To właśnie konceptualizacja zachowań wyrazistych, których istotę stanowi posługiwanie się ciałem, za pomocą nazw części ciała lub organów, które czynią je możliwymi, dodatkowo uwypukla zakres ucieleśnienia w tworzeniu takich pojęć.

6.2. Efekty fizjologiczne lub behawiorystyczne

Kolejna grupa wyrażen to metonimie, których nośnikami są efekty fizjologiczne lub behawiorystyczne. Odnoszą się one do często występujących reakcji emocjonalnych, takich jak strach, złość, wzruszenie, smutek czy sympatia. Ilustrują to następujące wyrażenia:

² Przykłady takie jak (39) i (49) dodatkowo przywołują tylko fragmenty określonych scenariuszy zachowań. Można je więc opisać również za pomocą metonimii ETAP ZA WYDARZENIE, KTÓREGO JEST CZĘŚCIĄ (Radden i Kövecses 1999: 33).

- (52) Aż mi się *zimno* zrobiło ('Poczułem strach')
- (53) *Zbladła* na jego widok ('Poczuła strach')
- (54) Cały się *trząsł* (Odczuwał 'strach' lub 'złość')
- (55) Gdy to usłyszał, zrobiło mu się *gorąco* ('Odczuł złość')
- (56) Cały zrobił się *czerwony* ('Odczuwał złość')
- (57) Nie mógł patrzeć na to *suchym okiem* ('bez wzruszenia')
- (58) *Zpurpurowiał* na twarzy ('Zawstydził się')
- (59) W jej oczach pojawiły się *łzy* ('Posmutniała/zaczęła płakać')
- (60) Na jej widok *szybciej mu zabiło serce* ('Poczuł do niej sympatię').

Metonimie te można sformułować jako EFEKT FIZJOLOGICZNY LUB BEHAWIORYSTYCZNY ZA EMOCJĘ. Reakcje ciała na określone bodźce stanowią bezpośrednie oznaki stanu emocjonalnego osób, z którymi mamy do czynienia (Kövecses 1986; Lakoff 1987). Są one dla nas zawsze bliższe i bardziej bezpośrednie niż wewnętrzne doznania tych osób.

6.3. Zmysły

Ucieleśnione metonimie bardzo często eksponują rolę zmysłów jako aspektu ciała ludzkiego. Ich nośnikami, podobnie jak w wyrażeniach, które opisują czynności, zachowania i stany, są nazwy części ciała lub organów. Przykładami są następujące wyrażenia:

- (61) Ten materiał jest szorstki w *palcach* ('w dotyku')
- (62) nadstawiać *ucha* ('starać się usłyszeć')
- (63) puścić coś mimo *uszu* ('nie słuchać czegoś')
- (64) mieć *oczy i uszy* otwarte ('uważnie obserwować i słuchać')
- (65) Co z *oczu*, to i z *serca* ('Nie widzi – nie pamięta')
- (66) Ma bardzo delikatny *nos* ('nie lubi przykrych zapachów')
- (67) Ledwie *dotknął sera językiem*, a skrzywił się ('poczuł smak sera').

Ogólna³ formuła metonimiczna powyższych wyrażen to CZĘŚĆ CIAŁA LUB ORGAN ZA PERCEPCJĘ DOTYKOWĄ/SŁUCHOWĄ/WZROKOWĄ/WĘCHOWĄ/SMAKOWĄ.

W przypadku metonimii, ucieleśnienie związane z rolą zmysłów sięga jednak dalej i widoczne jest także w wyrażeniach, których nośniki nie nazywają

³ Por. przypis 1.

części lub organów ciała, ale raczej zmysły lub możliwe dzięki nim percepcje. Wyrażeń tych nie ma wiele, ale można podać następujące przykłady, z których pierwszy pochodzi z pracy Raddena i Kövecsesa (1999: 45):

- (68) Co za piękny *widok* ('przedmiot widziany')
- (69) Co za *smród* masz w lodówce ('przedmiot będący jego źródłem, np. ser')
- (70) Ten *dźwięk* jest podejrzany ('to, co go powoduje')
- (71) On ma *słuch* ('potrafi grać/śpiewać')
- (72) Ten *dotyk* sprawia mi przyjemność ('zachowanie')
- (73) *Smak* tego jest bardzo gorzki ('bezpośrednia percepcja').

Metonimie te można sformułować jako PERCEPCJA ZA PRZEDMIOT PERCEPCJI oraz ZMYŚL ZA UMIEJĘTNOŚĆ/ZACHOWANIE/PERCEPCJĘ.

Dodatkowo, rola zmysłu wzroku widoczna jest w licznych innych wyrażeniach. Jest tak dlatego, że jest on głównym dostarczycielem informacji o świecie zewnętrznym. Przykłady, takie jak:

- (74) umyć *samochód* ('jego karoserię')
- (75) umyć *okna* ('szyby')
- (76) zamknąć *drzwi* ('ich ruchomą część')
- (77) posprzątać *mieszkanie* ('jego części, np. podłogi')

podkreślają umiejętność wyobrażenia sobie rzeczy jako całości, czyli percepcję określaną terminem *Gestalt* (*postać*). W licznych sytuacjach ludzie łatwiej postrzegają rzeczy jako całość niż jako sumę części składowych, nawet jeśli tylko z częściami wchodzi w interakcję. Metonimię można tu sformułować jako CAŁOŚĆ ZA CZĘŚĆ.

6.4. Manipulacja przedmiotami

Kolejna forma ucieleśnienia pojęć metonimicznych związana jest z manipulacją przedmiotami. Ilustrują ją następujące wyrażenia, z których cztery pierwsze pochodzą z analiz Raddena i Kövecsesa (1999: 46):

- (78) Wreszcie usłyszeli *gwizdek* ('jego dźwięk')
- (79) Spędził dzień za *kierownicą* ('prowadził samochód')
- (80) Wypił całą *butelkę* ('całą zawartość')

- (81) odebrać *telefon* ('rozmowę')
(82) *wstukać* coś do komputera ('wpisać coś').

W pierwszym przypadku metonimia ma formę INSTRUMENT ZA PRZEDMIOT PERCEPCJI, w drugim INSTRUMENT ZA CZYNNOŚĆ, w trzecim POJEMNIK ZA ZAWARTOŚĆ, w czwartym INSTRUMENT ZA PRZEKAZ KOMUNIKACYJNY, zaś w piątym PRZEDMIOT PERCEPCJI ZA INSTRUMENT ZA CZYNNOŚĆ. Nośnikami metonimii są tu przedmioty lub przyrządy, z którymi wchodzimy w interakcję za pomocą naszych ciał, w różny sposób nimi manipulując. W ostatnim przykładzie, stukanie jest dźwiękiem towarzyszącym naciskaniu klawiszy i dlatego w grę wchodzi także element percepcji słuchowej, również będący aspektem ludzkiego ciała. Z tego powodu, wyrażenie to jest bardziej złożone i opiera się na łańcuchu dwóch metonimii.

6.5. Przedjęzykowe schematy wyobrazeniowe

Sama relacja CZĘŚĆ-CAŁOŚĆ, która leży u podstaw metonimii, jest jednym z przedjęzykowych schematów wyobrazeniowych (Johnson 1987: 126). Tak jak inne schematy, pojawia się on na bardzo wczesnym etapie rozwoju poznawczego człowieka i jest wyrazem interakcji z przedmiotami jako całościami, które jednak mogą składać się z mniej lub bardziej wyraźnie wyodrębnionych części. Językowa tendencja do tworzenia pojęć i wyrażeń metonimicznych może więc być zależna od ludzkiego ciała w nie mniejszym stopniu niż zdolność posługiwania się metaforą pojęciową, która także opiera się na takich właśnie schematach.

Podsumowanie

Rola ciała ludzkiego w kształtowaniu pojęć i wyrażeń językowych nie ogranicza się, jak mogłoby wynikać z kognitywnych analiz języka, przede wszystkim do metafor pojęciowych. Analizy te w zbyt małym stopniu podkreślają fakt ucieleśnienia pojęć metonimicznych. Wspomina się o roli antropocentryczności (Radden i Kövecses 1999: 45), ale nie oddaje to w pełni roli ciała w tworzeniu takich pojęć. Jeśli prawdą jest, że metonimia jest mechanizmem językowym o znacznie szerszym zasięgu niż metafora, to – poprzez częstotliwość występowania schematu wyobrazeniowego CZĘŚĆ-CAŁOŚĆ – wynika to z właściwości ludzkiego ciała.

BIBLIOGRAFIA

- Alexander, C., S. Ishikawa i M. Silverstein. 1977. *A Pattern Language*. Nowy Jork: Oxford University Press.
- Alexander, C. 1979. *The Timeless Way of Building*. Nowy Jork: Oxford University Press.
- Grady, J. 1997. *Foundations of Meaning: primary metaphors and primary scenes*. Rozprawa doktorska, Uniwersytet Kalifornijski, Berkeley.
- Johnson, C. 1997. Metaphor vs. Conflation in the Acquisition of Polysemy: The Case of SEE. W: M. K. Hiraga, C. Sinha i S. Wilcox (red.). *Cultural, Typological and Psychological Issues in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, numery stron nieznane.
- Johnson, M. 1987. *The Body in the Mind: the bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kalisz, R. 2001. *Językoznawstwo kognitywne w świetle językoznawstwa funkcjonalnego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kövecses, Z. 1986. *Metaphors of Anger, Pride and Love: a lexical approach to the structure of concepts*. Amsterdam: John Benjamins.
- Kövecses, Z. 2005. *Metaphor in Culture: universality and variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things: what categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. i M. Johnson. 1988 [1980]. *Metafory w naszym życiu*. Tł. T. P. Krzeszowski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Lakoff, G. i M. Johnson. 1999. *Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. Nowy Jork: Basic Books.
- Langacker, R. 1993. Reference-point constructions. *Cognitive Linguistics* 4, 1-38.
- Radden, G. i Z. Kövecses. 1999. Towards a Theory of Metonymy. W: K.-U. Panther i G. Radden. (red.). 1999. *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam: John Benjamins, 17-59.
- Ungerer, F. i H.-J. Schmid. 1996. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Londyn: Longman.
- Zgólkowa, H. (red.). 1999. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Tom 24. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.
- Zgólkowa, H. (red.). 2002. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Tom 39. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.

ABSTRACT

The paper discusses the issue of embodiment of conceptual metaphors and metonymies. The first part concentrates on the ways in which metaphors are embodied. It presents the role played by preconceptual image schemata, various body parts and organs, the correlation between some physiological effects and abstract ideas, and the role of the senses. The second part discusses conceptual metonymy as an embodied mechanism. The following forms of embodiment are taken into account: the role of body parts and organs, physiological and behavioural effects, the role of the senses, the manipulation of objects, and the image schema of PART-WHOLE as a possible foundation on which metonymic concepts rest. Though metaphor gets more attention as an embodied concept, the role of embodiment in metonymy is by no means less important – in most cases, it involves the same elements as in the case of metaphors.